

КЛАСИФІКАЦІЯ ЛІЗИНГУ ЗАЛЕЖНО ВІД МЕТИ ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТАМИ ЛІЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

© Кулиняк І.Я., 2008

Охарактеризовано лізингову діяльність з організаційно-правового, економічного, інвестиційного та інноваційного поглядів. Визначено суб'єктів лізингової діяльності та визначено мету здійснення кожним із них лізингових операцій. Запропонована система класифікації лізингу залежно від мети здійснення суб'єктами лізингової діяльності.

In the article characteristic of realization of leasing activity from legal, economic, investment and innovation of the points of view are submitted. The subjects of leasing activity are characterized. The purpose of realization by different subjects of leasing operations is determined. Offered system of classification of leasing depending on the purpose of realization of leasing activity.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У сучасній економіці лізинг є відносно новим інструментом підприємництва, активне використання якого може стати потужним імпульсом технічного переоснащення виробництва та економіки загалом. Для досягнення високої ефективності здійснення суб'єктами лізингової діяльності необхідно правильно визначити мету та розуміти особливості лізингу, спрямованого на досягнення цієї мети. Для правильного розуміння сутності лізингу необхідно класифікувати лізингову діяльність залежно від мети її здійснення різними суб'єктами. Саме на цих аспектах і буде зосереджено увагу при написанні цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання аналізу змісту та структури, системи класифікації лізингу розглядалися у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців: А. Аюпов, В. Рошило, І. Грищенко, Н. Внукова, К. Ковальчук, Т. Черемисова [2, 3, 5] та інші. Питаннями лізингу займається Міжнародна фінансова корпорація у межах проекту “Розвиток лізингу в Україні”. Проте, лізинг є складним процесом, який вимагає досконалого вивчення для його розуміння та вдосконаленням лізингової діяльності в Україні.

Цілі статті. Цілями статті є класифікація лізингу залежно від мети здійснення лізингової діяльності різними суб'єктами, які функціонують на ринку лізингу.

Основний матеріал дослідження. Лізинг можна розглядати з різних поглядів: організаційно-правового, економічного, інвестиційного, інноваційного тощо, залежно від мети формування лізингових відносин.

Одні науковці розглядають лізинг як своєрідний спосіб кредитування підприємницької діяльності, інші – цілком ототожнюють його з довгостроковою орендою чи однією з її форм, що, своєю чергою, зводиться до найманих чи підрядних відносин, треті – вважають лізинг зауальованим способом купівлі–продажу засобів виробництва чи права користуватися чужим майном, а четверті інтерпретують лізинг як дії за чужий рахунок, тобто керування чужим майном за дорученням довірителя [5, с. 102].

З організаційно-правового погляду, лізинг – це специфічна довгострокова оренда машин, обладнання, транспортних засобів і споруд виробничого призначення. Головні відмінності лізингу від оренди – це тривалість операції та виплата вартості об'єкта. Щодо права власності, то на відміну від договору купівлі–продажу майна, згідно з яким право власності переходить від продавця до

покупця відразу, при лізинговому договорі право власності на предмет оренди залишається за лізингодавцем, а до лізингоодержувача переходить лише право тимчасового користування майном.

З економічного погляду, лізинг – це своєрідна форма кредитних відносин, оскільки зберігаються риси кредиту (терміновість, зворотність, платність). Проте, на відміну від банківського кредитування, лізинговий кредит має певні відмінності. Відмінна особливість лізингу полягає в тому, що учасники договору оперують не грошовими коштами, а майном. Лізинговий кредит – це відносини між юридичними і фізичними особами, які виникають з приводу передачі майна в тимчасове користування і супроводжуються укладенням лізингового договору.

З інвестиційного погляду, лізинг є своєрідною інвестицією капіталу, оскільки об'єкт позички має форму матеріального майна. Інвестиційний лізинг В.І. Рошило визначає як фінансування з метою збільшення підприємницьких можливостей споживача та зменшення одноразових капітальних вкладень [5, с. 119]. У такому разі, лізинг є своєрідною формою інвестування у відновлення виробничого апарату, заміни фізично зношених і морально застарілих основних фондів, впровадження прогресивних технологій.

Інноваційна складова полягає в організації відносин між суб'єктами лізингової діяльності в процесі інноваційної діяльності. Лізинг стимулює інноваційні процеси. Сьогодні існує немало праць, в яких розглядається інноваційний аспект лізингових відносин. Автори називають цей аспект терміном “інноваційний лізинг”. Так, В.І. Рошило у праці [5, с. 101] розглядає інноваційний лізинг як вид інноваційних відносин, що закріплені договором лізингу і ґрунтуються на використанні інтенсивних факторів матеріально-технічного забезпечення виробництва. Тобто, лізинг застосовується з метою реалізації інноваційних проєктів. А.А. Аюпов інноваційний лізинг визначає як спосіб інвестування, який забезпечує інноваційну діяльність або просування інноваційного продукту на ринок [2, с. 39–40]. Таким чином, підприємства, бажаючи фінансувати інноваційні процеси, вдаються до так званого інноваційного лізингу. У своїй науковій роботі А.М. Турило та Т.А. Черемисова [6, с.44] повніше визначили поняття “інноваційний лізинг”, визначивши його як господарську операцію, що передбачає надання інвестором (лізингодавцем) у виняткове користування підприємству-виконавцю інноваційного проєкту (лізингоодержувачу) основних засобів, що є власністю лізингодавця або набуваються ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця основних засобів, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів та на термін реалізації інноваційного проєкту, який не перевищує терміну повної амортизації таких основних засобів.

Як зазначалося вище, сторони лізингового процесу використовують лізинг у своїх цілях з певною метою. Розглянемо мотиви здійснення лізингової операції усіма її суб'єктами. Так, згідно з законом України “Про внесення змін до Закону України “Про лізинг” від 11.12.2003 р. суб'єктами лізингу можуть бути [1]:

- лізингодавець;
- лізингоодержувач;
- продавець (постачальник);
- інші юридичні або фізичні особи, які є сторонами багатостороннього договору лізингу.

Варто зазначити, що з набранням чинності закону України “Про банки і банківську діяльність” банки також мають право займатися лізинговою діяльністю. Банк може виступати як в ролі лізингодавця, так і в ролі лізингоодержувача. Проте, самостійно здійснюючи функції лізингодавця, банки істотно обмежені чинниками законодавчого та економічного характеру. Суб'єктом лізингової діяльності може виступати й держава в особі державної лізингової компанії.

У лізинговій угоді, як правило, можуть брати участь від двох до чотирьох сторін. Проте, як було зазначено вище, обов'язковими сторонами лізингової операції є лізингоодержувач та лізингодавець. В ролі останнього можуть виступати: лізингові компанії (зокрема, державні), комерційні банки, підприємства-виробники предмета лізингу, а також інші фінансові установи, такі як страхові компанії, сервісні компанії з обслуговування. Вищезазнані суб'єкти можуть виступати і в ролі супровідників виконання лізингових домовленостей.

Отже, суб'єктів лізингових відносин можна поділити на прямих – тих, які беруть безпосередню участь у лізингових операціях та непрямих, участь яких є допоміжною.

Так, до прямих суб'єктів можна віднести лізингодавців, лізингоодержувачів та продавців (постачальників) об'єкта лізингу. Непрямими учасниками лізингової угоди є комерційні та інвестиційні банки, які кредитують лізингодавця і є гарантами угод, страхові компанії, брокерські та інші посередницькі фірми. Між суб'єктами не можна провести чіткої лінії, визначивши, хто належить до категорії прямих суб'єктів, а хто – непрямих суб'єктів. Так, комерційний банк, виступаючи кредитором лізингодавця, належать до непрямих суб'єктів, але, ставши власником майна і самостійно передаючи його в оренду лізингоодержувачу, банк має безпосереднє відношення до лізингового процесу і його можна кваліфікувати як прямий суб'єкт.

Лізингові компанії, займаючись підприємницькою діяльністю, на професійних засадах за визначену плату (лізинговий платіж) сприяють встановленню ділових партнерських контактів, зв'язків та укладанню контрактів на оренду предмета лізингу лізингоодержувачами. В економічній літературі лізинг, який відбувається за участю посередників, називається непрямим. Передача майна в оренду відбувається за тристоронньою угодою: постачальник–лізингодавець–лізингоодержувач. За свої послуги лізингові компанії отримують винагороду – платіж за користування предметами лізингу у вигляді орендної плати, що містить вартість майна, зданого в лізинг, амортизаційні відрахування, відсоток за кредит та комісійні. Лізингодавець-посередник переслідує мету отримання підприємницького доходу за лізингом.

Лізингоодержувачі планують лізингові операції для:

- оновлення виробництва, заміни фізично зношених і морально застарілих основних фондів;
- можливості гнучішої форми оплати, ніж виплата боргів та процентів за кредитом (найвигідніше це підприємствам, які займаються сезонною діяльністю);
- збільшення можливості самофінансування;
- активізації – збуту продукції, збільшення обсягів продажу;
- забезпечення інноваційної діяльності, просування інноваційного продукту на ринок, реалізації інноваційних проектів;
- одержання кредитів з інших джерел, оскільки, маючи непогашений кредит, банки неохоче кредитують нові проекти;
- збереження обігових коштів для інших цілей;
- уникнення морального старіння купленого обладнання, оскільки лізинг дає змогу відмовитись від старої моделі після закінчення строку оренди і укласти угоду на нову модель.

Щодо підприємств-виробників матеріальних цінностей (постачальники), то вони прискорюють процес збуту своєї продукції, одержують негайну оплату своєї продукції, збільшують обсяг її продажів, розширюють потенційне коло користувачів, мінімізують ризик неплатоспроможності, тобто зменшують свою неспроможність своєчасно платити за своїми зобов'язаннями, що впливають з їх господарської діяльності за рахунок збільшення обігових коштів при отриманні негайної оплати за продукцію, що постачається лізингодавцям-посередникам тощо.

Суб'єкти лізингу можуть використовувати лізингові проекти з метою здійснення інноваційної діяльності. Їхня мета в цьому випадку – відновлення техніки і технології, вироблення і реалізація нової продукції, розроблення нової технології, активізація збуту зовсім нової техніки та обладнання, розроблення та реалізація нової продукції з використанням нової техніки (технологій) тощо.

У деяких випадках лізингова діяльність може мати спекулятивний або фіктивний характер. Такі лізингові угоди здійснюються з метою одержати прибуток за рахунок отримання необгрунтованих податкових і амортизаційних пільг.

На українському ринку функціонують так звані псевдолізингодавці, діяльність яких має спекулятивний характер. Замість звичайної схеми — взяти кредит, придбати техніку та передати її в лізинг, вони використовують таку схему: купують основні засоби у виробників на умовах товарного кредиту, а потім передають їх лізингоодержувачам на умовах продажу на виплат [4, с.92].

Спекулятивними лізинговими операціями займаються також фондові гравці, використовуючи інструменти фінансового (фондового) ринку для реалізації лізингових проектів. Так, фондовий посередник, виступаючи в ролі продавця лізингового опціону, розраховує на незатребуваність опціонного права лізинговою компанією і отримує прибуток за цим опціонним контрактом у вигляді премії.

Класифікація лізингу залежно від мети здійснення суб'єктами лізингової діяльності

	Суб'єкти лізингової діяльності					Вид лізингу
	Лізингодавці		Лізинго- одержувачі	Продавці (постача- льники)	Інші суб'єкти, які є сторона- ми багатосто- роннього дого- вору лізингу	
	Посередники	Виробники				
Мета здійснення суб'єктами лізингової діяльності		Активізація збуту продукції, збільшення обсягу продажів, розширення потенційного кола споживачів, одержання негайної оплати за свою продукцію, мінімізація ризику неплатоспроможності				Виробничий лізинг
	Отримання підприємницького доходу по лізингу, розширення кола фінансових послуг			Отримання підприємницького доходу по лізингу, розширення кола фінансових послуг		Комерційний лізинг
			Фінансування інвестицій у відновлення виробничого апарату, заміна фізично зношених і морально застарілих основних фондів			Інвестиційний лізинг
		Забезпечення інноваційної діяльності, просування інноваційного продукту на ринок, реалізація інноваційних проектів, розробка та реалізація (нової) продукції з використанням нової техніки (технологій)				Інноваційний лізинг
	Псевдолізинг		Одержання прибутку за рахунок отримання необґрунтованих податкових і амортизаційних пільг		Одержання прибутку за рахунок різниці цін (теперішньої і майбутньої, ціни продажу та ринкової)	

До спекулятивних можна віднести і лізингові угоди, укладені для прикриття іншої операції купівлі-продажу з подальшою виплатою, яку хотіли б здійснити сторони насправді.

Отже, мета лізингової діяльності може бути різною, і усі сторони намагатимуться отримати свою вигоду залежно від поставлених цілей. Так, для одних лізинг – це засіб фінансування капіталовкладень в основні фонди, для інших – інструмент забезпечення реалізації продукції та розширення ринку збуту, для третіх лізинг має яскраво виражені ознаки кредитних операцій, що надає можливість користуватися перевагами цієї операції порівняно із звичайним банківським кредитуванням.

Отже, можна запропонувати таку класифікацію лізингу залежно від мети суб'єктів лізингової діяльності, які вступають в лізингові відносини (див. таблицю).

- 1) виробничий лізинг;
- 2) комерційний лізинг;
- 3) інвестиційний лізинг;
- 4) інноваційний лізинг;
- 5) спекулятивний лізинг.

Не варто обмежувати мету діяльності суб'єкта лізингу реалізацією тільки однієї мети. Один суб'єкт може намагатися досягти дві або й більше цілей. Так, наприклад, мета залучення до лізингових відносин машинобудівних підприємств – фінансування інвестицій у відновлення основних фондів, активізація збуту продукції, збільшення обсягів продажів, забезпечення

інноваційної діяльності. У цьому випадку перетинаються інвестиційний, виробничий та інноваційний лізинг. Але через певні причини підприємства можуть залучатися до спекулятивного лізингу шляхом зловживання наданими державою пільг, зокрема податкових, здійснення фіктивних операцій під прикриттям лізингових угод тощо. Комерційний банк, виступаючи в ролі лізингодавця, діє з метою отримання прибутку, в нашій класифікації – це комерційний лізинг. Але банк може виступати на ринку лізингових послуг в ролі лізингоодержувача – при цьому може відбуватися реалізація інвестиційного та (або) інноваційного лізингу, коли банк прагне оновити основні фонди та (або) забезпечити реалізацію інноваційного проекту на засадах лізингу тощо.

У загальному випадку на рисунку представимо схему взаємозалежності суб'єктів та видів лізингу за класифікаційною ознакою “залежно від мети здійснення суб'єктами лізингової діяльності”.

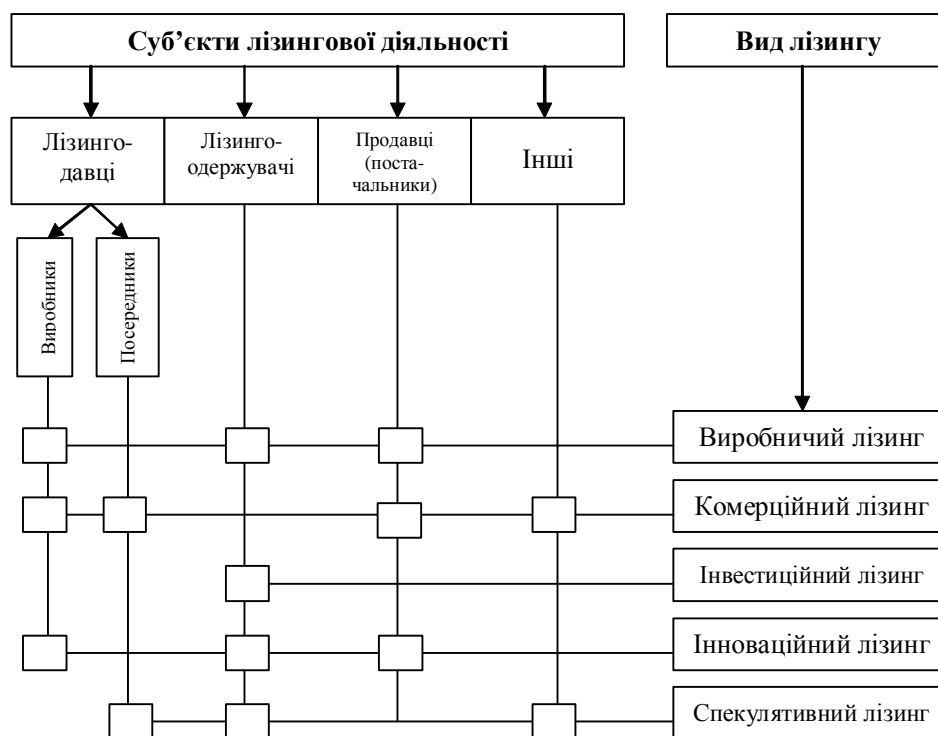

Схема взаємозалежності суб'єктів та видів лізингу

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті досліджено різні аспекти прояву лізингової діяльності: організаційно-правовий, економічний, інвестиційний, інноваційний. Зміст того чи іншого погляду визначається метою формування лізингових відносин, яка для різних суб'єктів ринку лізингу є різною. У статті запропоновано класифікувати лізинг залежно від мети здійснення різними суб'єктами лізингової діяльності на такі види: виробничий, комерційний, інвестиційний, інноваційний та спекулятивний.

Визначити мету як кінцевого результат, якого прагне досягти учасник лізингових операцій при плануванні лізингової діяльності, неможливе без формування якісної системи шляхів та методів його досягнення. Проблема дослідження всіх етапів планування лізингової діяльності вимагає подальших досліджень.

1. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про лізинг” від 11 грудня 2003 р. № 1381-XV // Урядовий кур’єр. – 2004. – № 8. – 16 січня. 2. Аюпов А.А. *Інноваційний лізинг в банку.* – Казань: Издательский центр ТИСБИ, 2002. – 160 с. 3. Грищенко І.М. *Дослідження становлення лізингового посередництва // Актуальні проблеми економіки.* – № 8. – 2006. – С. 61–66. 4. Поплавська Ж.В., Поплавський В.Г. *Фінансовий лізинг в агросфері // Фінанси України.* – № 8. – 2005. – С. 91–100. 5. Рошило В.І. *Джерела фінансування інноваційного розвитку: Монографія.* – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 272 с. 6. Турило А.М., Черемисова Т.А. *Оцінка ефективності інноваційного лізингу // Фінанси України.* – № 1. – 2005. – С. 44–48.